

PARTIKULÁRNÍ ZÁKON 4.4 O POHŘBECH A ÚCTĚ K ZEMŘELÝM

Preambule

Tento zákon přehledně uspořádává do jednoho dokumentu platné kanonické normy týkající se pohřbů, s odkazem na státní zákon o pohřebnictví. Poslouží i k pastoračnímu využití pro kněze a jáhny a také pro věřící brněnské diecéze

Čl. 1. Úvod

- § 1 Diecézní *Instrukce o pohřbech a úctě k zemřelým* se vydává v souladu s kán. 7–22 a 137 CIC v návaznosti na ustanovení kán. 1176–1185 a 1240–1243 CIC a Instrukci Kongregace pro nauku víry *Ad resurgendum cum Christo* z 15. srpna 2016.
- § 2 Účel diecézní instrukce: upřesňuje podmínky k vykonání církevního pohřbu, klade důraz na přednostní pohřbívání do země a vydává normy k uchovávání popela s cílem zamezit anonymnímu pohřbívání.

Čl. 2. Církevní pohřeb

- § 1 Zemřelí křesťané mají mít církevní pohřeb.
- § 2 Pohřbem „církevním“ se rozumí liturgický obřad (bohoslužba slova nebo mše svatá) za zemřelého křesťana vedený biskupem, knězem nebo jáhnem. Jinou formu rozloučení se zemřelými (např. krátká modlitba kněze v obřadní síni) nelze mít za církevní pohřeb, ale jen za smuteční rozloučení za přítomnosti kněze nebo jáhna.
- § 3 Církevní pohřeb, jímž církev vyprošuje zemřelým duchovní pomoc a prokazuje úctu jejich tělům a zároveň živým dodává útěchu z naděje, je nutno konat v souladu s kanonickým právem a podle předpisů liturgických knih.¹
- § 4 Církevní pohřeb se koná ve světle víry, a proto duchovní ať velmi dbají, aby víru věřících podněcovali a prohlubovali, především službou slova.²
- § 5 Pohřební obřady jsou veřejné, a pokud je to možné, ať se konají za hojné účasti křesťanů.³ Tělo zemřelého není soukromý majetek rodiny. Zemřelý křesťan je Boží syn/dcera, je součástí Kristova těla – církve, proto není dovoleno konat pouze soukromý pohřeb nebo pohřeb bez obřadu rozloučení se zesnulým, pokud k tomu nejsou velmi vážné důvody.
- § 6 Církev velmi doporučuje zachovat zvyk pohřbívání těl zemřelých do země, protože se tím zemřelým prokazuje větší úcta; církev nezakazuje kremaci, pokud nebyla zvolena z důvodů odporujících křesťanské nauce.⁴
- § 7 Farář ať se postará o vykonání pohřbu osobně nebo pověří jiného kněze či jáhna.⁵
- § 8 Finanční dary, které duchovní za vykonání pohřbu obdržel, náleží do farního majetku, a to i v případě, kdy pohřeb vykonal jiný duchovní než farář, pokud nevyplývá opak

¹ Srov. kán. 1176 § 1 a 2 CIC.

² Srov. kán. 836 CIC.

³ Srov. kán. 837 CIC.

⁴ Srov. kán. 1176 § 3 CIC.

⁵ Srov. kán. 530 CIC.

z úmyslu dárce.⁶ Pokud součástí pohřbu byla pohřební mše svatá, náleží knězi z obdrženého daru mešní stipendium stanovené obyčejem, jehož výši potvrdil diecézní biskup.

- § 9 Křesťanský pohřeb má být vykonán s náboženským vědomím. S tělem zesnulého, jež bylo chrámem Ducha Svatého, se musí zacházet s velkou úctou. Vystrojení pohřbu má být důstojné a prosté všech okázalostí, liturgické symboly (kříž, paškál, svěcená voda a kadidlo) se mají používat náležitým způsobem.⁷
- § 10 Doporučuje se zachovat podle místního zvyku a možností kostela používání zvonů při přijetí zprávy o úmrtí farníka a během pohřbu.⁸

Čl. 3. Pohřeb do země

- § 1 Těla zesnulých křesťanů mají být v souladu se starobylou tradicí církve pohřbívána na hřbitovech nebo jiných posvátných místech.
- § 2 Každému je dovoleno zvolit si hřbitov k pohřbu, pokud to právo nezakazuje.
- § 3 Pohřeb zemřelého se má přednostně konat ve farním nebo v jiném kostele na území farnosti trvalého nebo přechodného bydliště zemřelého; je dovoleno konat pohřeb v kostele na území jiné farnosti, pokud je to projevem poslední vůle zemřelého, anebo se tak rozhodli ti, kdo zajišťují pohřeb.
- § 4 Ze spravedlivého důvodu je možné vykonat pohřební obřady v obřadní síni; pohřeb v obřadní síni se koná během bohoslužby slova a zádušní mši svatou je možné následně sloužit v kostele.

Čl. 4. Kremace

- § 1 Přestože církev naléhavě doporučuje pohřbívát zemřelé křesťany do země, je možné, aby tělo zemřelého bylo zpopelněno, např. z důvodů ekonomických nebo sociálních. Pokud se pozůstalí rozhodnou pro kremaci, pak to nesmí být v rozporu s výslovnou nebo rozumně předpokládanou vůlí zemřelého.
- § 2 Kremace je povolena pouze za předpokladu, že nebyla zvolena z důvodů odporujícím křesťanské nauce.⁹
- § 3 Církevní pohřeb zemřelého před kremací se má přednostně konat ve farním kostele nebo v jiném kostele na území farnosti trvalého nebo přechodného bydliště zemřelého; je dovoleno konat církevní pohřeb v kostele na území jiné farnosti nebo v odůvodněných případech v obřadní síni.
- § 4 Pohřeb v kostele se koná při mši svaté nebo bohoslužbě slova; v obřadní síni se církevní pohřební obřad koná během bohoslužby slova.
- § 5 Pokud je sloužena mše svatá za zemřelého až po kremaci, není při ní dovoleno vystavit urnu s popelem před oltář, podobně jako se vystavuje rakev, lze ji umístit bokem na jiné vhodné místo;¹⁰ liturgická pocta se týká zemřelého lidského těla, které se křtem stalo chrámem Božího Ducha (rakev s tělem zemřelého je umístěna před

⁶ Srov. kán. 531 CIC.

⁷ *Direktář o lidové zbožnosti a liturgii* z roku 2001., čl. 253.

⁸ Srov. *Diecézní pokyny k užívání některých symbolů* z roku 2006.

⁹ Srov. kán. 1176 § 3 CIC.

¹⁰ Srov. Odpověď Kongregace pro bohoslužbu a svátosti *De celebratione exsequiarum pro iis, qui proprii cadaveris cremationem elegerint* z roku 1977.

oltářem, používá se kadidlo, kropí se svěcenou vodou apod.).¹¹ Během zádušní mše bez rakve s tělem zemřelého je vhodné zapálit paškál, symbol velikonoční křesťanské naděje; urnu je možné položit k paškálu nebo na jiné vhodné místo. Rovněž je možné vystavit fotografii zemřelého.

Čl. 5.

Uchovávání popela

- § 1 Popel zesnulého má být uložený na posvátném místě, tj. na hřbitově nebo jiném posvátném místě vyhrazeném k tomuto účelu, a to bez zbytečného odkladu. Uchování popela na posvátném místě má přispět k tomu, aby zesnulí nebyli zbaveni modliteb a vzpomínky nejen ze strany příbuzných, ale ani křesťanského společenství.
- § 2 Při uložení popela je třeba zajistit vhodné podmínky pro jeho uchování a úctu k zemřelému. Urnu s popelem se doporučuje vložit do země, aby se zabránilo nedostatku úcty, k němuž by mohlo docházet především po odchodu první generace.
- § 3 Všechny popel musí být uložen na jednom místě; není dovoleno ho rozdělit např. mezi různé části rodiny a uložit ho na více místech.
- § 4 Je zakázáno uchovávat popel zemřelých doma v obydlí; pouze z velmi vážného důvodu může dát místní ordinář dovolu k uchovávání popela zemřelých doma.
- § 5 Není dovoleno rozptýlovat popel do vzduchu, na zem, volně v přírodě, na rozptylovou loučku, do vody apod. Takovýto postup nelze ospravedlnit ani hygienickými, sociálními nebo ekonomickými důvody, které mohly být motivací pro kremaci.
- § 6 V případě, že by zesnulý naléhavě trval na kremaci a rozptýlení svého popela do přírody z důvodů odporujících křesťanské víře, je třeba v souladu s kán. 1184 CIC pohřební obřady odmítnout.
- § 7 Není dovoleno použít popel pro výrobu upomínkových předmětů.

Čl. 6.

Pohřeb pokřtěných nekatolíků

- § 1 Pokřtěnému členu některé nekatolické církve nebo církevního společenství může farář dovolit katolický církevní pohřeb, pokud není dosažitelný jeho vlastní duchovní¹² a není známo, že by si to zemřelý nepřál.¹³
- § 2 Pohřeb se koná během bohoslužby slova; na přání rodiny může být sloužena i pohřební mše svatá (pohřeb manžela/manželky z nábožensky smíšeného manželství a pohřeb odloučeného východního nekatolického křesťana), v tom případě se však neuvádí jméno zemřelého v eucharistické modlitbě.¹⁴
- § 3 Pokud nekatolíčtí duchovní či křesťanská společenství, která nejsou v plném společenství s katolickou církví, nemají místo či liturgické prostory potřebné pro důstojné slavení náboženských obřadů, mohou s dovořením diecézního biskupa použít katolický kostel pro bohoslužbu a vykonání pohřbu.¹⁵

¹¹ Srov. *Pohřební obřady*, Úvod, čl. 10, Praha 1999.

¹² Srov. *Direktář k provádění ekumenických principů a norem*, čl. 120.

¹³ Srov. kán. 1183 § 3 CIC.

¹⁴ Srov. AAS 68, r. 1976, str. 621–622.

¹⁵ Srov. *Direktář k provádění ekumenických principů a norem*, čl. 137.

Čl. 7.

Církevní pohřeb nepokřtěných a smuteční rozloučení s nepokřtěnými

- § 1 Pokud se jedná o pohřeb, jsou katechumeni postaveni na roveň křesťanům.¹⁶
- § 2 Církevní pohřeb dítěte, jehož rodiče ho chtěli nechat pokřtít, ale zemřelo ještě nepokřtěné, je možné vykonat jako v případě katechumenů.¹⁷
- § 3 Pohřeb katechumenů a nepokřtěných dětí se koná během bohoslužby slova nebo mše svaté.
- § 4 Pohřeb dítěte mrtvě narozeného¹⁸ se koná pouze na jednom místě, a to na hřbitově; tento pohřeb není veřejný, má pouze rodinný charakter. Není dovoleno sloužit pohřební mši svatou. Za mrtvě narozené dítě, které nebylo možné pohřbít¹⁹, se může konat společná modlitba rodiny doma nebo na hřbitově. Pokud si rodiče přejí mši svatou s intencí za dítě a celou rodinu, má být sloužena při pravidelných farních bohoslužbách.²⁰
- § 5 Nepokřtěný, který žil v manželství s katolíkem, může mít smuteční rozloučení v katolickém kostele, pokud to sám předem výslovně neodmítl a je to přání rodiny. Pohřební obřad se koná během bohoslužby slova a použijí se vhodné modlitby za nepokřtěného zemřelého.
- § 6 Nepokřtěný, mimo výše uvedené osoby, nemůže mít v katolickém kostele církevní pohřeb, smuteční rozloučení se zemřelým ani pohřební mši svatou. V případě pochybnosti o křtu zemřelého se církevní pohřeb vykoná.
- § 7 Konání civilního pohřebního obřadu v kostele není dovoleno. V odůvodněných případech může místní ordinář udělit mimořádné povolení.²¹ Toto dovolení je možné dát výhradně pro kostely hřbitovní, ve kterých se neuchovává eucharistie a mše svatá se zde slaví pouze příležitostně. Ti, kteří takový pohřeb zajišťují, se řídí pokyny stanovennými ordinářem k povolení civilního pohřbu v kostele.

Čl. 8.

Odmítnutí pohřbu

- § 1 Pohřbívání mrtvých a modlitba za ně je skutkem tělesného a duchovního milosrdenství.²² Odmítnutí těchto skutků v případě nepokřtěného není projevem neúcty vůči tomuto zemřelému nebo jeho rodině, ale musí zohlednit úmysl zemřelého, ale také respektovat křesťanské společenství víry.
- § 2 Církevně nemohou být pohřbeni, pokud před smrtí neprojeví alespoň náznak kajícínosti:
- °1 veřejně prokazatelní odpadlíci, bludaři a rozkolníci;
 - °2 kdo zvolili pohřeb vlastního těla žehem z důvodů, které jsou v rozporu s křesťanskou vírou;
 - °3 jiní veřejní hříšníci, jimž nelze dovolit církevní pohřeb, aniž by vzniklo veřejné pohoršení věřících.

¹⁶ Srov. kán. 1183 § 1 CIC.

¹⁷ Srov. kán. 1183 § 2 CIC.

¹⁸ Jedná se o pohřeb dítěte zemřelého před narozením (hmotnost je 500 g a více) nebo plodu (hmotnost je menší než 500 g).

¹⁹ Pokud rodiče včas nepožádají nemocnici o vydání těla dítěte nebo plodu k pohřbení, je tělo spáleno dle § 5a zákona č. 256/2001 Sb., O pohřebnictví.

²⁰ Srov. Acta ČBK 10 (2015), str. 126–127.

²¹ Kán. 1210 CIC.

²² Mt 25,31-45; KKC 2447.

- § 3 Je-li pochybnost, zda je nutno vykonání pohřbu odmítnout, je třeba se obrátit na místního ordináře a řídit se jeho rozhodnutím.²³
- § 4 Osobě, která nemůže mít církevní pohřeb, se musí odmítnout i pohřební mše.²⁴

Čl. 9. Zápis do knihy zemřelých

- § 1 Po vykonání pohřbu se provede zápis do knihy zemřelých, kterou vede každá farnost²⁵, a to podle diecézní instrukce *O zápisech do matrik*.
- § 2 Zapisují se pohřby těch, kteří měli na území farnosti církevní pohřeb nebo smuteční rozloučení vedené knězem nebo jáhnem; neslouží k evidenci pohřbených na místním hřbitově (tuto evidenci vede správce hřbitova).
- § 3 V případě pohřbu do země se pohřeb zapisuje ve farnosti, na jejímž území byl zemřelý pohřben.
- § 4 V případě rozloučení před kremací se zápis provede ve farnosti, na jejímž území se uskutečnil pohřební obřad (v kostele nebo obřadní síni). Pokud byly pohřební obřady na více místech, zapíše se v té farnosti, kde se konal poslední obřad; v případě, že v obřadní síni mimo území své farnosti vedl pohřební obřady vlastní farář zemřelého, zapíše pohřeb do matriky ve farnosti kanonického bydliště svého zemřelého farníka.
- § 5 V případě uložení urny na hřbitově s církevním obřadem, případně spojené se mší svatou za zemřelého, pokud se nekonal pohřeb před kremací²⁶, se zápis provede ve farnosti, do které náleží hřbitov.²⁷
- § 6 Pohřeb mrtvě narozených dětí se dle čl. 7. § 4 z etických důvodů zapisuje do knihy zemřelých, pokud rodiče výslovně neuvedou, že si to nepřejí. Zápis se provede podle diecézní instrukce *O zápisech do matriky*. Pohřeb plodů se do matriky nezapisuje.²⁸

Čl. 10. Hřbitov

- § 1 Farnosti mohou mít vlastní hřbitov. Provozovatelem farního pohřebiště může být farnost nebo obec na základě smlouvy o výpůjčce.
- § 2 Požehnáním se hřbitov stává místem posvátným.²⁹ Nový hřbitov žehná farář.
- § 3 Soukromý hřbitov nebo soukromé pohřebiště mohou mít právnické osoby nebo fyzické osoby (rodiny); tato pohřební místa mohou být požehnána.
- § 4 Tělo zemřelého se pohřbívá na požehnaném hřbitově; pokud hřbitov není požehnan, žehná se jednotlivý hrob.
- § 5 Ukládání lidských pozůstatků a ostatků na hřbitov se řídí státním zákonem *O pohřebnictví*³⁰ a hřbitovním řádem, který vydává provozovatel hřbitova.

²³ Srov. kán. 1184 CIC.

²⁴ Srov. kán. 1185 CIC.

²⁵ Srov. kán. 535 § 1 CIC.

²⁶ Pokud se uskutečnil církevní pohřeb nebo smuteční rozloučení před kremací, pohřeb byl už do matriky zapsán, proto se ukládání urny již do matriky nezapisuje, jednalo by se o duplicitní zápis.

²⁷ Do knihy zemřelých se zapisuje také uložení urny; usnesení ČBK z 10. 11. 2021, Acta ČBK 16 (2021), str. 299.

²⁸ Za mrtvě narozené dítě se považuje dítě s hmotností větší než 500 g, za plod s hmotností menší než 500 g.

²⁹ Srov. kán. 1205 CIC.

³⁰ Zákon č. 256/2001 Sb., *O pohřebnictví*.

- § 6 Dojde-li ke zneuctění hřbitova, farář vykoná smírnou bohoslužbu.
- § 7 K vykonání církevního pohřbu na neveřejném pohřebišti (v kostele, v soukromých hrobkách mimo hřbitov apod.) farář místa pohřbu požádá o dovolení místního ordináře.

Čl. 11. Modlitba za zemřelé

- § 1 Farní obec ať často pamatuje modlitbou na zemřelé: v přímlovkách při mši svaté, při společné modlitbě v kostele nebo na hřbitově.³¹
- § 2 Kromě pohřební mše svaté se rodinám doporučuje nechat sloužit mši svatou za zemřelého alespoň při prvním výročí úmrtí.
- § 3 Farář společně s věřícími má na farním hřbitově alespoň jednou během roku uspořádat pobožnost za zemřelé, a to, pokud je to možné v okruhu památky Věrných zemřelých.
- § 4 Kněží, kteří mají povinnost sloužit mši svatou „pro populo“ (kán. 534 § 1 CIC), jsou povinni v době od 2. do 8. listopadu odsloužit mši svatou s intencí „za zemřelé biskupy a kněze brněnské diecéze“. Tuto mši svatou odslouží místo úmyslu „pro populo“.³² Kněží, kteří nejsou touto povinností vázáni, mohou tuto intenci v uvedené době rovněž aplikovat.
- § 5 Pečovat o hroby zemřelých je projevem úcty k našim předkům. Farář je povinen zajistit péči o kněžský hrob, který náleží farnosti, a postarat se o údržbu pomníku.

Čl. 12. Závěr

- § 1 Tento zákon zavazuje všechny členy římskokatolické církve, kteří mají trvalé nebo přechodné bydliště na území brněnské diecéze, a všechny církevní právnické osoby na území brněnské diecéze. Části zákona, které pojednávají o pohřbu, zavazují i ty, kteří nejsou členy římskokatolické církve, ale vypravují církevní pohřeb.
- § 2 Tato instrukce má závaznost partikulárního zákona.
- § 3 Účinnost tohoto partikulárního zákona nastává uplynutím jednoho měsíce od jeho zveřejnění v ACEB.

V Brně 22. 12. 2022

Čj. Ep/0641/22

Mons. Mgr. Ing. Pavel Konzbul, Dr.
diecézní biskup brněnský

Mons. Dr. Jan Mráz
kancléř

³¹ *Direktář o lidové zbožnosti a liturgii* z roku 2001, čl. 248–260.

³² Dispenz na základě kán. 85 CIC.